

have to find a clear regulation at the highest legislative level. This will serve as a legal guarantee of effective interaction between individuals, civil society and the state and also an adequate support and protection of the entire system of human rights and freedoms. And the Constitution of Ukraine, which was adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine on behalf of Ukrainian people, has to become a reflection of the official legal ideological position of the state and society. In this regard, we should talk about the legal ideology that is based on the rational mode of coexistence and interaction between civil society and the state and by its content is humanistic.

Key words: legal ideology, human rights, civil society, individual, state, freedom, equality.

УДК 340.1

Т. С. ПОДОРЖНА

ПРАВОВИЙ ПОРЯДОК ЯК ЮРИДИЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ЯВИЩЕ ПРАВОВОЇ ДІЙНОСТІ

Розглянуто основні ознаки правового порядку як юридичної категорії та явища правової дієвості. Зазначено, що правовий порядок – явище, властиве державно-організованому суспільству, воно з'являється разом з правом і виступає показником його дієвості. Обґрунтовано, що розгляд правопорядку поза межами суто нормативного розуміння права неминуче спричинює суперечності в судженнях щодо проблем його забезпечення державою. Акцентовано, що правопорядок – це стан реалізації і показник реалізації права. Він виступає метою і підсумком реалізації права, її необхідною умовою. Це самостійний (правовий) зріз впорядкування суспіль-

© ПОДОРЖНА Тетяна Станіславівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри філософії та теорії права юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

них відносин, який виступає як результат дії права, що забезпечений спеціальним державним механізмом.

Ключові слова: *правопорядок, законність, дія права, правове регулювання, реалізація права, державний механізм.*

Подорожня Т. С. Правовой порядок как юридическая категория и явление правовой действительности

Рассмотрены основные признаки правового порядка как юридической категории и явления правовой действительности. Отмечено, что правовой порядок - явление, свойственное государственно-организованному обществу, оно появляется вместе с правом и выступает показателем его действительности. Обосновано, что рассмотрение правопорядка за пределами чисто нормативного понимания права неизбежно вызывает противоречия в суждениях по проблемам его обеспечения государством. Акцентируется, что правовой порядок - это состояние реализации и показатель реализации права. Он выступает целью и итогом реализации права, ее необходимым условием. Это самостоятельный правовой срез упорядочение общественных отношений, который выступает как результат действия права, обеспечен специальным государственным механизмом.

Ключевые слова: *правопорядок, законность, действие права, правовое регулирование, реализация права, государственный механизм.*

Podorozhna Tetana The legal order as a legal category and the phenomenon of legal reality

The article describes the main features of the legal order as a legal category and the phenomenon of legal reality. It is noted that the legal order - a phenomenon characteristic of state-organized society, it appears with the law and acts as an indicator of its effectiveness. It is proved that the consideration of the rule of law beyond the purely normative understanding of law inevitably raises contradictions in the judgment on the state of its security. Emphasizes that the rule of law - a state

of the implementation and realization of the right figure. He advocates the purpose and outcome of the realization of the right, its prerequisite. It is a separate legal section of the ordering of social relations, which acts as the result of the law, provided a special state mechanism.

Key words: *rule of law, the legality of the action of law, regulation, implementation of the law, the state mechanism.*

Категорія «правовий порядок» посідає останнє місце і в основному понятійному ряду теорії права, і у функціональному понятійному ряду абстракції «механізм правового регулювання»¹. Однак це ще не означає, що роль і значення поняття «правопорядок» для праводержавознавства незначні. Навпаки, правовий порядок є кінцевою метою дії права, ключовою ланкою правового регулювання².

Роль правопорядку в науковій літературі розглядається з різних позицій, і перш за все з точки зору інтересів держави та особистості³, адже потреби й інтереси суспільства і держави у всі часи вимагали впорядкованості та стабільності соціального життя⁴. «Правопорядок, - наголошує Ю. Оборотов, - виступає як смислове призначення права, яке досягається забезпеченням стабільності людського буття»⁵. А. Селіванов та А. Стрижак в контексті теорії конституційного судочинства також стверджують, що право в його сутнісному розумінні та конституційний порядок – тісно взаємопов'язані категорії, які передбачають функціонування легітимної влади, що забезпечує розвиток демократичного суспільства, верховенство прав і свобод громадянина, підкорення інтересам особистості, управлінської діяльності держави, охорону конституційних цінностей та правовий захист життєвих інтересів та потреб людини⁶.

Показовою в даному аспекті є думка Н. Оніщенко, яка зазначає, що правопорядок існує там і тоді, де і коли реалізуються нормативно-правові приписи, які містяться в законах та інших нормативно-правових актах. Сфера правопорядку – це сфера дії законодавства⁷. Саме тому, правовий порядок – явище, властиве державно-організованому суспільству, воно з'являється разом з правом і виступає показником його дієвості. Для держави ця роль в першу

чергу визначається в залежності від того місця, котре займає правопорядок в правовому регулюванні суспільних відносин з огляду на проблеми формування правової держави і розвитку цивілізованого демократичного суспільства. На думку І. Корж правопорядок – це державно-правове явище, оскільки державна влада зацікавлена в ньому⁸. В правопорядку відображаються економічні інтереси, форми власності та засоби виробництва, закріплюються форми організації, структура та повноваження державних органів законодавчої та виконавчої влади.

Найважливішою з умов демократичної трансформації українського суспільства, здійснення докорінної реформи системи права є те, що в сучасній Україні дані завдання можуть бути реалізованими тільки державою⁹. З цих підстав, юридичні якості та властивості правопорядок отримує від законів, від тих правових ідей, принципів діяльності та інститутів, котрі використовує державна влада. З іншої сторони він тісно взаємодіє з психологією та ідеологією. Тому важливо виділяти й соціальні якості сукупності правових відносин, які вони отримують від загального режиму суспільного життя, від принципів демократії, гуманізму, справедливості, моральності та зрештою від принципів права та законності. І саме на цій основі досягається реалізованість прав, свобод та виконуваність обов'язків, відповідальності¹⁰. Отже, розв'язання усіх державно-правових проблем неможливо уявити без належного правового порядку в державі, як необхідної умови нормального функціонування всіх соціальних сфер. Цього цілком достатньо для того, щоб зробити наступний висновок, що має місце в юридичній літературі: *порядок суспільного життя, що гарантує цивілізовані умови існування та розвитку індивідів, соціальних груп, суспільства в цілому, не може бути створений без належної участі держави, яка вміло та ефективно використовує для регулювання соціальних процесів арсенал правових засобів та методів (курсив наш. – Т. П.)*¹¹. З огляду на це **правапорядок втілює як загально державні так і соціальні аспекти** (комплексний підхід).

Відсутність правового порядку справляє руйнівний вплив на суспільство. У свій час ще Г. Котляревський слушно зауважив, що будь-яке суспільство, на якому б ступені розвитку воно не знаходилося, об'єктивно потребує управління людьми та соціальними процесами. Управління справляє упорядковуючий вплив на суспільство, виступає як інструмент створення та підтримки в ньому певного порядку, дисципліни, без яких люди не зможуть задовольнити свої потреби, забезпечити свої інтереси та цілі¹². Це може виявлятися насамперед у незахищеності прав, свобод та інтересів громадян, загрозі життю, здоров'ю та гідності людей, позбавленні гарантій соціального захисту і добробуту, у соціальному розшаруванні суспільства, свавіллі з боку органів влади, недосконалістю прийнятих законів та інших нормативно-правових актів, низькою якістю діяльності правозастосовних органів та зрештою неправомірною поведінкою інших суб'єктів права. Тобто з позицій особистості правовий порядок виступає в першу чергу як засіб захисту її прав, свобод та законних інтересів. Він забезпечує охорону людини як від сваволі самої держави та її органів, так і від протиправних дій інших суб'єктів¹³. Зважаючи на це, забезпечення правопорядку є одним з основних і найважливіших напрямів діяльності держави.

Отже, як слушно зазначає А. Крижанівський, правопорядок у сучасну епоху виступає як поліструктурний, багаторівневий феномен¹⁴. Тому пізнання сутності досліджуваного явища починається з вироблення його поняття, яке *дозволить охопити всі зв'язки й опосередкування навколишньої дійсності*.

Спроб розкрити зміст і дати визначення правопорядку було чимало впродовж усієї історії людства (Платон, Арістотель, Цицерон). Пізніше Юстиніан, Ульпіан, Тома Аквінський, Граціан, а також дослідники Нового часу: Т. Гоббс, Е. Берк, Д. Дідро, Ж. Даламбер. Формування категорійного статусу поняття правопорядку пов'язане з іменами І. Канта та Г. Гегеля), в період посткласики з К. Марксом. Також розвиток поняття «правапорядок» одержало у працях А. Меркеля, К. Савінії, Р. Ієрінга, О. Холмса, Р. Паунда, Дж. Франка, Г. Кельзена, Б. Кістяківського, П. Новгородцева, І. Ільїна, С. Муром-

цева, Б. Чичеріна, Г. Шершеневича, Ф. Тарановського, Є. Трубецького, М. Коркунова, П. Виноградова, Л. Петражицького та ін. Одне з перших визначень цього феномена викладено в енциклопедичному словнику Ф. Брокгауза і І. Ефрона.

Також ідеї про сутність правопорядку розвивали у своїх працях А. Вишинський, П. Стучка, Є. Пашуканіс, Л. Явіч. Перші спроби виходу за межі вузьконормативної і конструктивістської моделі були в працях В. Кудрявцева, В. Борисова, Б. Саванелі, О. Лукашевої, Д. Керімова, а пізніше вони одержали розвиток у дослідженнях В. Дзюби, Є. Бурлая, В. Барчука, Г. Котляревського, О. Мураметса, Т. Шамби. Найбільш фундаментальні в галузі філософії права роботи по правовому порядку С. Алексєєва, В. Нерсесянца, Ю. Тихонова.

Вагомий внесок у дослідження правового порядку як явища правової дійсності зробили відомі вітчизняні учені як Ю. Шемшученко, Н. Оніщенко, А. Крижанівський, Н. Пархоменко, Ю. Оборотов, О. Ющик, М. Козюбра, О. Костенко, П. Рабінович, Л. Луць, О. Петришин, С. Гусарєв, Є. Гіда, С. Погребняк, О. Скакун, Н. Крестовська. В останні роки вітчизняними науковцями-юристами захищено низку кандидатських та докторських дисертацій. Серед них можна передусім виокремити О. Ушакова, який під керівництвом професора Н. Оніщенко у 2008 році захистив кандидатську дисертацію «Категорія «правовий порядок»: рівні дослідження та перспективи розвитку». У 2009 році професором А. Крижанівським була захищена докторська дисертація «Правовий порядок в Україні: витоки, концептуальні засади, інфраструктура»¹⁵. Його послідовники також досить плідно досліджують проблеми правового порядку: О. Крижанівська, А. Панаріна, А. Арабаджи, К. Попович, І. Корж, Л. Шонія, К. Галинська, М. Бойчук, С. Кондрат, Ю. Крисюк, Н. Атаманов, С. Сенчук та ін.

Власне цікавість до правопорядку детермінується цілим рядом об'єктивних та суб'єктивних причин, які відображають конкуренцію нормативізму, природнього права та соціологічного підходу¹⁶. З цього приводу деякі автори вважають, що оскільки в науці існує

плюралізм в питанні праворозуміння, то потрібно вести мову також і про плюралізм у розумінні категорії «правопорядок». Наприклад, В. Козаков пише: «...створення сучасної теорії правопорядку, здатної виступати в ролі методу прогресивного впливу на соціальну практику, можливе на основі використання найширшого спектра наукових підходів»¹⁷.

Проте вважаємо, що плюралізм думок часто не тільки не сприяє розв'язанню проблеми, але й вносить деякою мірою плутанину в юридичну науку, спричинюючи в підсумку проблеми і наукового, і практичного характеру. В. Артемов з цього приводу справедливо зазначає: «...зараз немає ні єдиного теоретичного бачення правового порядку, ні стратегії реалізації політичної лінії щодо його зміцнення»¹⁸. Аналіз генезису категорії «правопорядок» дозволяє говорити про те, що її розуміння змінювалося впродовж усього розвитку людства і досі не знайшло якої-небудь систематизованої правової форми. Суспільство болісно переживає ці негативні явища. Тому питання формування і зміцнення правового порядку висувають справедливі вимоги до науки і практики. У зв'язку із цим виникає потреба навести визначення поняття правопорядку, а відтак і розглянути його загально правову характеристику, здійснити конструктивний аналіз думок із цієї проблематики, що своєю чергою дозволить виробити й аргументувати концептуальний підхід до розуміння сутності досліджуваного феномену.

Поняття «правопорядок» - одна з центральних правових категорій у юридичній літературі. У його визначенні (виокремленні сутнісних ознак) виділяють найрізноманітніші аспекти: правопорядок як стан, пов'язаний з фактичною реалізацією права та законності, стан фактичної впорядкованості суспільних відносин; результат дії права, стан вольових суспільних відносин; стан суспільного життя, що характеризується внутрішньо узгодженою системою правових відносин і зв'язків; процес реалізації волі народу, оформленої і у вигляді норм, і як правовідносини; упорядкованість суспільних відносин, виражена в правомірній поведінці; якісний стан суспільних відносин.

Логіка подальшого аналізу досліджуваного явища вимагає критичного осмислення представлених підходів і вибору того, який буде найбільш продуктивним для подальшого дослідження правового порядку та його конституціоналізації. Отже, наведемо коротку характеристику основних властивостей (ознак) досліджуваного феномену.

Одна з ознак полягає в тому, що *правопорядок є правовим станом суспільних відносин*, оскільки відображає специфічну форму реалізації буття в певний проміжок часу. Так, В. Сирих визначає правопорядок як сукупність правовідносин, які виникають, змінюються або припиняються в строгій відповідності з чинними нормами права. Він стверджує, що правопорядок представляє собою фактичний результат дії принципу законності, вимоги держави, звернені до державних органів, посадових осіб, громадян та юридичних осіб, неухильно дотримуватися і виконувати чинні закони та інші нормативні правові акти¹⁹. З таким розумінням правопорядку можна погодитися, безумовно, в тій частині, що правопорядок – це правовідносини, які виступають показником впорядкованості суспільних відносин, що становлять їх фактичний зміст. Однак це одна з численних граней правопорядку.

Власне етимологічно одним із визначень слова «порядок» є «правильно налагоджений стан, розташування чого-небудь». У цьому сенсі поділяємо думку дослідників, які зводять розуміння правопорядку до порядку або впорядкованості суспільних відносин (С. Алексеєв, В. Дзюба, М. Александров, В. Борисов, Л. Явич та ін.)²⁰. Втім, у літературі трапляються дефініції, в яких автори визначають це явище іншими категоріями. Зокрема, І. Самощенко, даючи визначення соціалістичного правопорядку, трактує його як систему суспільних відносин, основаних на соціалістичному праві²¹. Такий погляд на проблему простежується і в В. Хропанюка, який запропонував таку дефініцію: «Правопорядок – це система суспільних відносин, яка встановлюється в результаті точного і повного здійснення розпоряджень правових норм усіма суб'єктами права»²². На думку, Є. Бурлая правопорядок виступає ступінню реального здій-

снення нормативно визначених юридичних прав і обов'язків учасників суспільного життя²³. Позиція зазначених авторів, що визначають правопорядок через поняття «система суспільних відносин», не є домінантною в сучасній науці. Пояснити це можна тим, що при такому підході значно звужується значення правового порядку, він, по суті, зводиться до суспільних відносин. Правовий порядок, будучи станом упорядкованості (порядком) суспільних відносин, все ж не є власне суспільними відносинами. Очевидно, що термін «порядок» може виступати як визначальний для категорії «система», але навряд чи логічно виправдано як визначальну категорію для порядку використовувати термін «система».

Також не можемо погодитися з позицією О. Коваленка, який в основу визначення правопорядку кладе стійкий й узгоджений зв'язок правовідносин, оснований на законності²⁴. Вважаємо, що *категорія «правопорядок» за своїм смисловим навантаженням не може ототожнюватися з категорією «правові відносини», оскільки правопорядок в найзагальнішому вигляді несе інформацію про повноту реалізації поведінки людини, тоді як у правових відносинах поведінка розглядається як об'єкт (моністичний підхід)*²⁵. Досліджуючи структурний понятійний ряд категорії «правопорядок», О. Васильєв з цього приводу слушно зауважує: «При зіставленні категорії «правопорядок» та категорії «правовідносини» фіксується зв'язок цих правових виявів, що виступають в теорії як відношення між цими категоріями. Однак ці зв'язки самі по собі адекватно не відображають суті того комплексу, аналогом якого є абстракція «правопорядок»²⁶.

С. Сенчук правовий порядок трактує наступним чином: як обумовлений високим рівнем правосвідомості і правової культури *стан відповідності суспільних відносин* правовим нормам, який реалізується через правомірну поведінку²⁷. На думку А. Парфенова, правопорядок – це *правовий стан*, і це одна із суттєвих ознак правопорядку²⁸.

Викладене дозволяє зробити висновок, що, *говорячи про правопорядок, потрібно вести мову не просто про правовідносини, а про*

стан суспільних відносин (їх реалізацію). Крім того, якщо зводити правопорядок до правовідносин, то навряд чи його можна розглядати як сукупність, як механічну множинність. Це сувора узгоджена система.

Потребує коригування і твердження про те, що *правопорядок – результат законності*. Так С. Алексеев, вказує, що правопорядок – це результат законності, що характеризує ступінь здійснення її вимог²⁹. На думку Л. Явича, правопорядок – це реалізована в суспільних відносинах законність; він лежить в площині відносин, що складаються в процесі здійснення правового статусу та компетенції, суб'єктивних прав та юридичних обов'язків та включає в себе систему стабільних правових зв'язків та відносин³⁰. Радше, правопорядок варто розглядати як результат дії права, сукупний результат дії всіх правових засобів, що виражається у фактичній, реальній упорядкованості суспільних відносин, у набутті ними властивостей системності, узгодженості, несуперечності, неконфліктності, організованості, гармонійності інтересів у функціонуванні суспільства (суспільних відносин) в межах заданих правом параметрів. З огляду на це наведемо думку П. Рабіновича, який зазначає, що *правопорядок, як режим (стан) упорядкованості, організованості суспільних відносин, формується в умовах законності* (курсив наш. – Т. П.)³¹. Тобто *законність є його головною умовою*. Звичайно, це досить близькі за змістом та характером юридичні категорії. Про їх взаємозв'язок свідчить головна підстава – нормативний характер. З цих підстав О. Ющик підкреслює, що правопорядок як ціль діяльності державного апарату необхідно пов'язаний з реалізацією принципу законності, оскільки обидва містять у собі одне і те ж, тотожне в них існування – юридичний закон. Тому, продовжує вчений, *законність і правопорядок, виступаючи одночасно як тотожність і різниця* (курсив наш. – Т. П.), взаємно проникають одне в одного, опосередковуються одне іншим³².

Це відносини, основані на праві, в процесі яких досягаються цілі права. Іншими словами, можна стверджувати, що *правопорядок є результатом дії права*. Про правопорядок говоримо в тому ви-

падку, коли моделі правовідносин, закріплені в юридичних нормах, реалізуються, втілюються в життя, коли самі суспільні відносини набувають тих форм, які закладені законодавцем у нормах (моделях суспільних відносин). Отже, **правопорядок не можна розглядати тільки як фактичний результат реалізації принципу законності. Останній є однією з необхідних умов, але не причиною правопорядку.** Причина – саме право, його норми, які вносять у суспільне життя впорядкованість. Тому поняття правопорядку не можна вважати похідним від категорії «законність», оскільки залежність між ними не є причиново-наслідковою. А законність як режим не тождяна правопорядку, оскільки в такій ролі вона характеризує стан правомірності суспільних відносин, а правопорядок характеризує суспільні відносини з погляду впорядкованості, узгодженості.

З огляду на сказане, зробимо висновок, що *визначення правопорядку за допомогою категорій «законність» та «правовідносини» можуть призвести до ототожнення правопорядку з будь-якою із цих категорій або ж з усіма разом.* Зв'язок між ними цілком очевидний, але водночас видається, що це хоч і близькі, проте якісно самостійні явища, що відображають різні зрізи, грані правової реальності.

Наступну ознаку правового порядку найдоцільніше сформулювати як *урегульованість (впорядкування) суспільних відносин.* Розглядаючи її, потрібно розглянути два взаємопов'язані аспекти. По-перше, йдеться про відносини, що склалися в суспільстві, по-друге, про якісну характеристику стану цих відносин, тобто їх урегульованість.

Відзначимо, що на суспільство впливають різні соціальні регулятори, серед яких можна виділити такі: право, мораль, релігія, звичаї тощо. У сукупності норми цих соціальних феноменів, як частини єдиної системи соціального регулювання, реалізуються у вчинках людей, як наслідок, стає можливо досягнути суспільного порядку загалом. З розуміння діалектики суспільного порядку як системи можна зробити висновок, що він складається із структурних елементів (частин), соціальних порядків, що виникають на основі реа-

лізації тих чи інших соціальних норм. Відповідно, можна зробити висновок, що *поряд з правовим порядком в суспільстві існують інші альтернативні соціальні порядки, яким не властиве правове регулювання*. Природно, таке розчленування має суто науковий характер, бо в реальному житті різні соціальні порядки тісно пов'язані між собою і взаємодіють, доповнюючи один одного, між ними немає чітко окреслених меж, відповідно, вони не можуть функціонувати незалежно один від одного. З цього приводу О. Сауляк цілком обґрунтовано пише: «...в реальності правопорядок не існує в «чистому вигляді», у відриві від політичного, економічного та інших порядків»³³. На цьому наголошує й В. Борисов³⁴.

Однак важливим для нас висновком є те, що порядок у суспільстві може мати і правову, і неправову характеристику. Тому ми не можемо повністю погодитися з думкою російського вченого В. Казакова про те, що соціальний порядок можливий тільки в умовах правової форми³⁵. Вважаємо, що це положення потребує істотних уточнень. Більше того, видається, що соціальний порядок може характеризуватися як негативний, соціально шкідливий і навіть небезпечний. Так, В. Баранов, досліджуючи «тіньове право», приходять до висновку, що на його основі при тривалому і послідовному функціонуванні виникає тіньовий правопорядок³⁶.

А. Юдін, до прикладу, пропонує виділяти кримінальний правопорядок: «Кримінальний правопорядок є крайньою формою альтернативності позитивному суспільному правопорядку. Ступінь його самостійності, стійкості і негативної значущості для суспільства і держави у зв'язку із зростанням організованої злочинності також зростає, що загострює проблему успішної реалізації права»³⁷. Очевидно, що в суспільстві складаються різні приписи (галузеві), які регламентують протиправну діяльність, і на основі їх реалізації може виникати певний стан впорядкованості.

Отже, *правовий порядок, з одного боку, є юридичним явищем за своєю суттю, оскільки в нормативних правових актах, які видає держава, закріплюються положення, пов'язані з його формуванням і функціонуванням*. Вони визначають відносини, що входять в «ор-

біту» правового регулювання, учасники цих відносин та їх характеристики, способи і прийоми правового регулювання тощо. «Правопорядок – це реальний стан суспільних відносин, *урегульований нормами права* (курсив наш. – Т. П.), які характеризують поведінку їх учасників щодо відповідності приписам права або всупереч йому»³⁸ - зазначено в малій енциклопедії теорії держави і права. Очевидно, що сумбурність і безсистемність у правовій сфері незмінно призводять до хаосу в суспільному житті, оскільки негативно впливають на інтереси людини і суспільства. Саме правові засоби уможливають регулювання найважливіших сфер людського співжиття: у соціальному житті (сфера охорони здоров'я, сім'ї та дитинства, навколишнього середовища), в економіці (сфера виробництва і розподілу фінансів, матеріальних благ), у політичному житті (сфера відносин держави й особистості, боротьби за владу). Сказане дозволяє виділяти **урегульованість суспільних відносин як найважливішу іманентну властивість правового порядку**. Під час визначення категорії «правопорядок» можна говорити про урегульованість суспільних відносин, як термін найбільш прийнятний, універсальний і такий, що дозволяє відображати суть досліджуваного явища.

З іншого боку, «правовий порядок – серцевина більш широкого соціального явища – суспільного порядку. Те, що властиве другому, характерне і для першого. Своєю чергою, специфіка правового порядку накладає серйозний відбиток на суспільний»³⁹. Правопорядок складається в результаті здійснення всіх видів соціальних норм, що регулюють різноманітні сфери суспільного життя. Регулюючи юридичними нормами найбільш значущі сфери соціальних відносин, він істотно впливає на всі елементи суспільного порядку⁴⁰. Наприклад, права людини повинні виступати сполучною ланкою між Конституцією (Основним законом) держави і основаним на ній правовим порядком, які повинні бути і є нормативною формою взаємодії людей, упорядкування їх зв'язків, координації їх вчинків і діяльності, запобігання суперечностям, протиборству і конфліктам. По тому, наскільки захищені, гарантовані основні права і свободи,

наскільки ефективний механізм їх реалізації, можна судити про реальний правовий порядок. При цьому потрібно зазначити, що аналіз взаємозв'язку проблем прав людини і правового порядку можна вести у двох аспектах: в аспекті суцього і належного. Це є підставою для виокремлення його соціальних характеристик. Проте, *розгляд правопорядку поза межами суто нормативного розуміння права неминуче спричинює суперечності і в судженнях щодо проблем його забезпечення державою.*

Очевидно, *право є цінністю для суспільства тільки тоді, коли його норми втілюються в життя, коли воля, виражена в законах, проявляється в конкретних актах поведінки людей.* Власне реалізація норм права – це і є їх втілення в правомірній поведінці різних суб'єктів правових відносин. Правомірна поведінка – це діяння суб'єктів, що відповідають нормам права і соціально корисним цілям⁴¹. Вона може здійснюватися і шляхом активних позитивних дій, і шляхом бездіяльності – утримання від неправомірних дій. І те, й інше, за своєю суттю, є проявом реалізації норм права. На противагу цьому будь-яка неправомірна діяльність, відповідно, – це порушення права. Тому, як справедливо зазначає О. Львова, неможливість з певних причин (суб'єктивні та об'єктивні чинники) реалізувати правову норму перешкоджає застосуванню правових приписів, навіть якщо досконалість їх змісту не викликає сумніву⁴².

Як визначальну ознаку в дефініції правопорядку деякі дослідники небезпідставно виділяють також *гарантування і реалізацію суб'єктивних прав і виконання юридичних обов'язків.* Правопорядок – це стан упорядкування суспільних відносин, при якому держава гарантує реалізацію та захист суб'єктивних прав, виконання юридичних обов'язків учасників правовідносин⁴³. *Враховуючи, що реалізація правових норм є досить багатогранною й об'ємною правовою конструкцією, на нашу думку, цілком можливо саме її використовувати у визначенні правопорядку.* Справа лише в тому, що реалізація норм права за своєю суттю означає втілення норм права в правомірну поведінку суб'єктів правових відносин, відповідно, пов'язано і з використанням суб'єктивних прав, і з виконанням юри-

дичних обов'язків, і їх гарантуванням з боку держави. Тобто *правопорядок* – це стан реалізації і показник реалізації права. Це мета і підсумок реалізації, її необхідна умова. Правові настанови – це форма, юридична оболонка суспільних відносин, а *правопорядок* – їх мета і водночас необхідна умова, чинник. До того ж, *правопорядок* є метою і результатом права, який полягає в тому, щоб предмет його регулювання набув певних характеристик (упорядкованість, узгодженість, організованість) під впливом права, яке охоплює всі властивості і стани суспільних відносин (системність, упорядкованість, узгодженість, несуперечність, неконфліктність, гармонійність інтересів тощо). Це самостійний (правовий) зріз упорядкування суспільних відносин, який виступає як результат дії права.

Проте варто зазначити, що *правопорядок* охороняється спеціальним державно-правовим механізмом. Це підтверджує насамперед конституційне законодавство як центральна ланка забезпечення *правопорядку* (ст. 19 Конституції України). Тому існує переконання, що *правопорядок* потрібно розглядати як стан, що забезпечується особливим механізмом (зокрема конституційним). Конституційно-правова природа даного механізму відображається в понятті «конституціоналізація правового порядку».

Отже, враховуючи істотні характеристики природи правового порядку (соціальної та нормативної) можна запропонувати наступне його визначення: **правопорядок – це якісний фактичний стан урегульованості суспільних відносин, заснований на реалізації норм права та забезпечений особливим конституційно-правовим механізмом.**

1. Васильєв А. М. Правовые категории / Васильев А.М. – М., 1976. – С. 156, 214. 2. Левченков О. І. Проблеми правового регулювання суспільних відносин: загальнотеоретичні аспекти : [монографія] / Левченков О.І. ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. – С. 287. 3. Закарян А. Д. Становление правового порядка как важней-

шее условие развития Российского государства / А.Д. Закарян // Правовой порядок: актуальные проблемы социально-правовой теории : межвузовский сборник научных трудов. – Ростов-на-Дону : Изд-во РСЭИ, 2010. – Ч. II. – С. 107. **4.** Кузнецов Ю. Правопорядок как экономическое благо: Правосудие в России / Ю. Кузнецов // Отечественные записки: Правосудие в России. – М., 2003. – № 2. – С. 17-33. **5.** Оборотов Ю. Н. Аксионормативные начала правопорядка / Ю. Н. Оборотов // Сучасний правопорядок: національний, інтегративний та міжнародний виміри : тези Міжнар. наук.-практ. конф. – Одеса : Фенікс, 2008. – С. 6. **6.** Селиванов А. А. Вопросы теории конституционного правосудия в Украине: актуал. вопр. соврем. развития конституц. правосудия / А. А. Селиванов, А. А. Стрижак. – К. : Логос, 2010. – С. 3. **7.** Оніщенко Н. М. Категорія правопорядок: сутнісні виміри, підходи та розуміння / Оніщенко Н.М. // Сучасний правопорядок: національний, інтегративний та міжнародний виміри : тези Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. Ю. М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2008. – С. 64. **8.** Корж І. Ф. Зв'язок категорій «функція права» і «правопорядок» з правом громадян на отримання публічної інформації / І.Ф. Корж // Правова інформатика. – 2013. – № 2 (38). – С. 28. **9.** Пацурківський П. С. Сучасні проблеми право пізнання : навчал. посібн. / Пацурківський П. С. – Чернівці : Рута, 2000. – С. 126. **10.** Юнусов А. А. Правопорядок, общественный порядок и права человека / А.А. Юнусов // Вестник ЮУрГУ. – 2007. – № 4. – С. 40. **11.** Сауляк О. П. Правопорядок в коллективистских и индивидуалистических обществах: сущность, основные характеристики, поиск новой модели / О.П. Сауляк // Государство и право. – 2006. – № 4. – С. 98. **12.** Котляревский Г. С. Конституция. Законность. Правопорядок / Котляревский Г.С. – М. : Юрид. лит., 1981. – С. 76. **13.** Закарян А. Д. Цит. работа. – С. 108. **14.** Крижанівський А. Ф. Правовий порядок в Україні: витоки, концептуальні засади, інфраструктура : монографія / Крижанівський А.Ф. – О. : Фенікс, 2009. – С. 306. **15.** Там само. **16.** Селиванов А. А., Стрижак А. А. Цит. праця. – С. 5. **17.** Казаков В. Н. Правовой порядок в юридической теории и практике : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01 / Казаков В.Н. – М. : РГБ, 2003. – С. 28.

- 18.** *Артемов В. М.* Правовой порядок в современной России: поиск новой социально-философской парадигмы / В. М. Артемов // Труды Академии управления МВД России. – 2006. – № 10. – С. 28.
- 19.** *Сырых В. М.* Теория государства и права : учеб. для вуз. / Сырых В.М. – М., 2005. – С. 367.
- 20.** *Александров Н. Г.* Законность и правоотношения в советском обществе / Александров Н.Г. – М., 1955. – С. 127; *Явич Л. С.* Государство и социалистический правопорядок / *Явич Л.С.* – Л., 1967. – С. 7; *Борисов В. В.* Правовой порядок развитого социализма. Вопросы теории / *Борисов В.В.* – Саратов, 1971. – С. 56–57; *Алексеев С. С.* Право и наша жизнь / *Алексеев С.С.* – М., 1978. – С. 94; *Дзюба В. Т.* Социалистический правопорядок и гарантии его обеспечения / Дзюба В.Т. – К. : И-во «Знание» УССР, 1988. – С. 9.
- 21.** *Самощенко И. С.* Общая теория советского права / *Самощенко И.С.* – М., 1966. – С. 375; *Самощенко И. С.* Понятие правонарушения по советскому законодательству / *Самощенко И.С.* – М., 1963. – С. 47.
- 22.** *Хропанюк В. Н.* Теория государства и права / *Хропанюк В.Н.* – М., 1995. – С. 148.
- 23.** *Бурлай Е.* Роль социалистических правоотношений в укреплении правовой основы государства / *Бурлай Е.* – К. : Вища школа, 1983. – С. 47.
- 24.** *Коваленко А. И.* Теория и государства и права: вопросы и ответы (Серия подготовка к экзамену) / *Коваленко А.И.* – М., 1997. – С. 183.
- 25.** *Бабаев В. К.* Теория права и государства в схемах и определениях : учеб. пособие / *Бабаев В.К., Баранов В.М., Толстик В.А.* – М., 2003. – С. 131.
- 26.** *Васильев А. М.* Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий теории права / *Васильев А.М.* – М., 1976. – С. 181.
- 27.** *Сенчук С. С.* Теоретические проблемы социальной природы правового порядка / *С.С. Сенчук* // Вестник Нижегородской академии МВД России. – 2014. – № 1 (25). – С. 229.
- 28.** *Парфенов А. В.* Правовое состояние : дисс. ... канд. юрид. наук. : 12.00.01 / *Парфенов А.В.* – Н. Новгород, 2001. – С. 37-38.
- 29.** *Алексеев С. С.* Общая теория права / *Алексеев С.С.* : в 2 т. – Т. I. – М. : Юрид. лит. 1981. – С. 219.
- 30.** *Явич Л. С.* Общая теория права / *Явич Л.С.* – Ленинград : Изд-во Ленинградского ун-та, 1976. – С. 240.
- 31.** *Рабинович П. М.* Основы общей теории права и государства / *Рабинович П.М.* – Х. : Консум, 2005. – С. 231.
- 32.** *Ющик*

О. І. Правова реформа : загальне поняття, проблеми здійснення в Україні / Ющик О.І. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 1997. – С. 17. **33.** Сауляк О. П. Сущность правопорядка: теоретико-методологическое исследование : автореф. дис. на соискание научн. степени доктора юрид. наук / О. П. Сауляк. – М., 2010. – С. 11; Сауляк О. П. Правопорядок: контуры новых подходов к исследованию / Сауляк О.П. – М., 2009; Общая теория государства и права. Академический курс : в 3 т. / отв. ред. М. Н. Марченко. – М., 2001. – Т. 2. – С. 188. **34.** Борисов В. Правовой порядок развитого социализма / Борисов В. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1977. – С. 67. **35.** Казаков В. Н. Правовой порядок в юридической теории и практике : дис. ... д-ра юрид. наук / Казаков В.Н. – М., 2003. – С. 40. **36.** Баранов В. М. Теневое право : монография / Баранов В.М. – Н. Новгород : Нижегород. акад. МВД России, 2002. – С. 17. **37.** Юдин А. Формы правопорядка в современном обществе : дисс. ... канд. юрид. наук / Юдин А. – М., 2009. – С. 77-78. **38.** Мала енциклопедія теорії держави і права / за заг. ред. Ю. Л. Бошицького. – К. : Кондор-Видавництво, 2012. – С. 245. **39.** Назаров П. С. Некоторые общетеоретические вопросы правопорядка / П. С. Назаров // Вопросы теории государства и права. – 2003. – № 4 (13). – С. 142. **40.** Кильмашкина Т. Н. Нарушение правопорядка в обществе как источник социальных конфликтов / Т. Н. Кильмашкина // Труды Академии управления МВД России. – 2006. – № 12 (декабрь). – С. 55. **41.** Мала енциклопедія теорії держави і права / за заг. ред. Ю. Л. Бошицького. – С. 243. **42.** Львова О. Право живе та діє (про ціннісні орієнтації права) / О. Л. Львова // Часопис Київського університету права. – 2007. - № 1. – С. 12. **43.** Каминский Б. Б. Брылева Е. А. О содержании категории «правопорядок» в юридической науке / Б.Б. Каминский, Е.А. Брылева // ВУЗ. XXI век. – 2012. — № 3. – С. 49.

Podorozhna Tetjana. The legal order as a legal category and the phenomenon of legal reality.

In the article the main features of the legal order as a legal category and the phenomenon of legal reality. It is noted that the legal procedure

- a phenomenon inherent in state-organized society, it appears with the law and acts indicator of its effectiveness. Proved that consideration of enforcement beyond the purely normative understanding of law inevitably leads to contradictions in reasoning about the problems its security state. The attention that the rule of law - a state of the implementation and realization of the right figure. It serves the purpose and outcome of the right, its prerequisite. It is an independent (legal) cut regulation of public relations, which acts as a result of the law, the state provided a special mechanism.

Legal guidelines - a form of legal shell of public relations, and law and order - their goal while necessary condition factor. Besides, law and order is the goal and the result of law which is the object of its regulation acquired certain characteristics (orderliness, consistency, organization) under the influence law that covers all the properties and states of social relations (consistency, orderliness, consistency, consistency, nekonfliktnist, harmony of interests, etc.). That is, the rule of law - a state of the implementation and realization of the right figure. This is the purpose and outcome of implementation, its necessary condition. Legal guidelines - a form of legal shell of public relations, and law and order - their goal while necessary condition factor. Besides, law and order is the goal and the result of law which is the object of its regulation acquired certain characteristics (orderliness, consistency, organization) under the influence law that covers all the properties and states of social relations (consistency, orderliness, consistency, consistency, nekonfliktnist, harmony of interests, etc.). It is an independent (legal) cut regulation of public relations, acting as a result of the law. Rule of law protected by special public-legal mechanism. This confirms the first constitutional legislation as a central link in the rule of law. Therefore, there is the belief that law and order should be viewed as a state that provided a special mechanism (including constitutional).

Key words: rule of law, the legality of the action of law, regulation, implementation of the law, the state mechanism.